

Tom Holland

DYNASTI

Huset Caesars vekst og fall

Oversatt fra engelsk av Gunnar Nyquist

GYLDENDAL

I

PADRONE

ULVENS BARN

En supermakt blir til

Romas historie begynner med en voldtekt. En prinsesse, en hellig jomfru, blir overrasket og skjendet. Det finnes ulike versjoner av det skjebnesvangre overfallet. Noen sa at det hendte mens hun sov; hun drømte at en mirakuløst vakker mann førte henne ned til en skyggefull elvebredd og etterlot henne der, alene og fortapt. Andre hevdet at hun ble tatt da hun skulle hente vann fra en hellig hage i tordenvær. I én versjon springer en mystisk fallos opp av asken i det kongelige ildstedet og tar slavepiken hennes, ikke prinsessen selv. Men alle er enige om at hun ble gravid, og de fleste – bortsett fra et fåtall surmulende revisjonister – er overbevist om at voldtektsmannen var en gud*. Mars, blodsutgyteren, hadde sådd sin sæd i en dødeligs livmor.

To guddommelige gutter ble født som følge av voldtekten. Tillingene var ikke før født før de ble dumpet i elven like ved, Tiberen. De ble berget som ved et under. Kassen de to nyfødte lå i, ble ført av sted med flomvannet og endte på en grunne nedenfor en steil høyde, Palatinhøyden. Der, i en huleåpning under et fikentres dryppende, frukttunge grener, ble tvillingene funnet av en ulvetispe. Ulven åt dem ikke, men

* To historikere, Marcus Octavius og Licinius Macer, påsto at voldtektsmannen var jentas onkel, som så «for å skjule resultatet av sin kriminelle gjerning» drepte niesen og overlot de nyfødte tvillingene til svineflokk.

slikket dem rene og lot de sultne munnene die henne. En svineflokk ble vitne til denne mirakuløse scenen og kravlet ned skråningen for å redde barna. Ulvetispen lusket sin vei. Etter å ha blitt reddet av svineflokken fikk de to guttene navnene Romulus og Remus. Som voksne ble de enestående krigere. En gang han sto oppe på Palatinhøyden, fikk Romulus se tolv ørner, et sikkert tegn fra gudene på at han skulle grunnlegge byen som i all ettertid har båret hans navn, der oppe på høyden. Han ble Romas første konge.

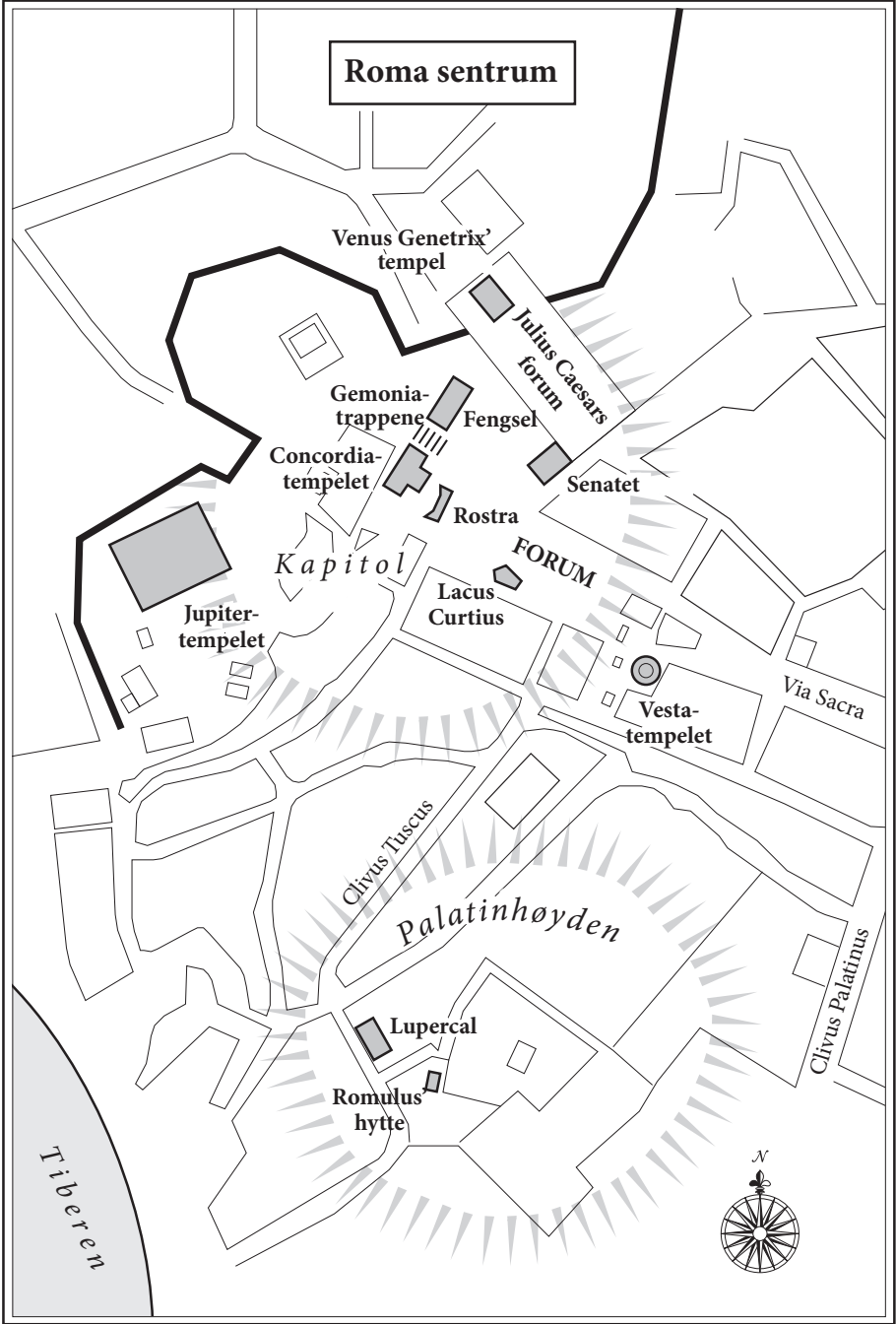
Det var i hvert fall slik romerne flere hundre år senere fortalte historien, når de skulle gjøre rede for byens opprinnelse og sine ærerike seire i krig. Fremmede fant historien troverdig. At Romulus var sønn av Mars, krigsguden, og ble ammet av en ulvetispe, forklarte langt på vei romernes lynne for dem som kom i ubehagelig nærkontakt med hans etterkommere.¹ Selv et folk som makedonerne, som med Aleksander den store la under seg et rike som strakte seg nesten til soloppgangens land, visste at romerne var i en klasse for seg. En eneste forpostfektning, som ble utkjempet uten resultat i år 200 f.Kr., hadde vært nok til å slå dette fast. Fem hundre år og mer var gått siden Romulus' tid, og likevel var det ved romerne, slik fortonet det seg i hvert fall for deres motstandere, noe av det samme som kjennetegnet skremmende mytiske skapninger. Da makedonerne hentet sine døde på slagmarken, ble de forferdet over redslene de fant. Lik som var lemlestet og stykket opp av romerske sverd, hadde dynket jorden med blod. Armer festet til avrevne skuldre, avkappede hoder og stinkende pøler med innvoller vitnet om en bestialsk voldsbruk. Ikke rart at makedonerne ble redselsslagne «da de oppdaget hva slags våpen og menn de sto overfor».² Frykt for lykantrøper, varulver, var tross alt bare naturlig blant siviliserte mennesker. Romernes ulveaktige vesen, antydningen til klør under fingerne og et gult skjær i øynene var noe folkene rundt Middelhavet og langt bortenfor kjente til. «De innrømmer jo selv at grunnleggerne deres ble ammet med melk fra en ulvetispe!» Slik prøvde en desperat konge å oppildne sine menn før også rike ble lagt i ruiner. «Det er ikke annet å vente enn at de har ulvehjerter. De er uavvendelig blodtørstige og umettelige i sin grådighet. Deres begjær etter makt og rikdom kjenner ingen grenser!»³

Romerne selv hadde naturligvis en annen oppfatning. De mente det var gudene som hadde skjenket dem verdensherredømme. Romerne

var simpelthen skapt for å herske. Jo, det var kanskje de som utmerket seg på andre felter. Hvem kunne for eksempel måle seg med grekerne når det gjaldt å forme gjenstander i bronse og marmor, kartlegging av stjernehimmelen eller skriving av sexhåndbøker? Syrerne var glimrende dansere, kaldeerne ditto astrologer og germanerne utmerkede livvakter. Men bare romerne hadde talent nok til å erobre og beholde et universelt imperium. Bragdene deres var udiskutable. Når det gjaldt å spare de underkastede og knuse de hovmodige, var de overlegne.

Storhetens røtter, mente de, lå i deres opprinnelse. «Romernes virke er fundert på deres gamle skikker og mennenes egenskaper.»⁴ Helt fra tidenes morgen hadde romernes tapperhet vært basert på deres vilje til å ofre alt for fellesskapet – selv livet. Romulus bygde en mur og pløyde en fure, *pomerium*, rundt stedet han hadde grunnlagt. Så vigslet han alt innenfor som hellig grunn i Jupiters navn, gudenes konge. Men han visste at det trengtes mer for å gjøre Roma ukrenkelig. Remus, tvillingbroren, meldte seg frivillig som menneskeoffer. Da han hoppet over grensen, ble han slått i bakken med en spade. «Med sin død vigslet han den nye byens forsvarsverker.»⁵ Romas opphavelige jord og murverk var blitt gjødslet med blodet til krigsgudens sønn.

Remus var den første som ofret livet for byen – men slett ikke den siste. Fem konger etterfulgte Romulus på Romas trone, og da den sjettede, Tarquinius den stolte, viste seg å være en ond tyrann som ikke fortjente tilnavnet sitt, satte undersåttene hans livet inn og reiste seg mot tyrannen. I 509 f.Kr. var det endelig slutt på monarkiet. Mannen som hadde ledet oppstanden, en fetter av kongen ved navn Brutus, fikk romerne til å avlegge ed på «at de aldri mer ville la en enkelt mann herske i Roma». Etter dette var ordet konge det groveste i det politiske vokabularet. Folk var ikke lenger undersåtter, i stedet kalte de seg *cives*, borgere. Nå var de endelig fri til å vise hva de var laget av. «På denne tid begynte individene å gjøre seg mer og mer gjeldende og både vise og utnytte sine talenter. I kongers øyne er nemlig gode mennesker mer mistenkelige enn slette, og de blir nesten alltid skremt av en annen manns dyder og fortjenester.»⁶ I en by som var befridd for monarkens mistenksomme blikk, var det ikke lenger behov for å skjule innbyggernes lengsel etter ære. Romernes lovprisning ble kriteriet på gode resultater. Selv den mest anonyme bonde måtte skjøtte sine plikter som borger og vise seg som en mann – en *vir* – om han ville unngå å bli utsatt for sin nestes forakt.

Virtus, kjennetegnet på en *vir*, var det ypperste romerske idealet, den lysende syntesen av energi og mot som romerne selv regnet som sin fremste styrke. Selv gudene samtykket. I 362 f.Kr., halvannet århundre etter Tarquinius den stoltes fall, ble Romas sentrum rammet av en illevarslende hendelse. Nedenfor Palatinhøyden, på plassen som var kjent som Forum, åpnet det seg en avgrunn. For romerne kunne det ikke tenkes noe mer fryktinngytende. Forum var selve hjertet i byens sosiale liv. Det var der statsmenn talte til folket, dommere avsa sine dommer, kjøpmenn falbød sine varer, og der jomfruer som hadde viet sitt liv til å tjene Vesta, byarnens gudinne, passet den evige ild. At en port ned til underverdenen hadde åpnet seg på et sted av så fundamental betydning for romersk samfunnsliv, måtte være et varsel om noe forferdelig: gudenes vrede.

Så viste seg å være tilfelle. Romerne ble avkrevd ett offer, «det mest dyrebare dere eier». ⁷ Men hva var det mest verdifulle romerne eide? Spørsmålet avfødte adskillig hodekløying, men til slutt talte en ung mann ved navn Marcus Curtius. Mandighet og mot er de største rikdommene romerne eier, sa han til sine medborgere. Så steg han opp på hesten i full rustning, satte av sted og red rett mot avgrunnen. I galopp fór han over kanten. Han og hesten stupte ned i dypet, og gapet lukket seg. En dam og et enkelt oliventre ble etterlatt på stedet som et merke, som varige minner om en borger som døde for at hans medmennesker skulle få leve.

Så høyt priset romerne dette idealet til det felles beste at deres navn på det – *res publica* – ble benevnelsen på hele styringssystemet. Systemet tillot stråleglansen fra en enkelt borgers lengsel etter ære, hans forsett om å teste kropp og sinn i møtet med hard motstand og gå seirende ut av enhver prøvelse, å sameksistere med jerndisiplin. Konsekvensen av dette var ødeleggende for republikkens naboer. Da makedonerne i år 200 f.Kr. for første gang fikk føling med den ulveaktige villskapen som legionene var kapable til, var romerne allerede herrer over det vestlige Middelhavet. To år før hadde romerske hærstyrker slått knockout på den eneste stormakten som hadde budt dem kamp om tittelen: en metropol av handelsfyrster på Nord-Afrika-kysten kalt Kartago. Romernes seier ble en epokegjørende triumf. Kampen på liv og død mellom de to byene hadde pågått mer eller mindre sammenhengende i over 60 år. Krigen hadde nådd helt til Romas bymurer. Blodet fløt over hele Italia.

«Konfliktens krampelignende kaos rystet en hel verden.»⁸ Men til slutt, etter en prøvelse som ville fått ethvert annet folk til å be på sine knær om en fredsløsning, var seierherrene så herdet i strid at man skulle tro de var gjort av jern. Da måtte selv Aleksander den stores etterkommere innse det håpløse i å stå imot legionene. Konge etter konge i det østlige Middelhavet måtte kripe for romerske embetsmenn. Veid opp mot en fri og velordnet republikk falt monarkiet igjennom. «Våre følelser styres av hjernen,» fikk en beseiret konges sendemenn høre. «Det vil aldri endre seg, uansett hva skjebnen måtte bringe. Motgang har aldri har slått oss ut, og suksess har aldri gjort oss overmodige.»⁹

Den som uttalte disse ordene, Publius Cornelius Scipio, visste hva han snakket om. Han var selve symbolet på suksess. Tilnavnet hans, Africanus, vitnet om hans rolle som erobrere av romernes dødeligste fiende. Det var han som vristet Spania ut av Kartagos grep, beseiret dem i deres egen bakgård, og så fikk dem til å godta de mest ydmykende betingelser. Noen få år senere sto navnet Scipio og strålte for seg selv øverst på den offisielle listen over borgere. Dette, i et samfunn som det romerske, var en ære uten sidestykke. Romerne var sterkt opptatt av hierarkier. Alle ble offisielt rangert i henhold til en fastsatt stige. En borgers status ble beregnet med streng presisjon. Rikdom, familie og meritter var kriteriene for å fastsette nøyaktig hvor man befant seg i det strengt klasseinndelte samfunnet i republikkens tid. Selv blant dem i toppsjiktet ble statusen intenst overvåket. De aller høyst rangerte borgerne ble innlemmet i sin egen eksklusive orden: senatet. Foruten rikdom og sosial status var det forutsatt at senatorene hadde tjenestegjort som embetsmenn i tilstrekkelig grad til å kvalifisere som forvaltere av Romas skjebne. Så sensitive og betydningsfulle var diskusjonene i senatet at «i flere hundre år var det ikke en eneste senator som hvisket et ord om dem offentlig».¹⁰ Resultatet var at med mindre en statsmann greide å bli hørt under rådslagningene, kunne han like godt ha vært stum. Men en senators rett til å tale til sine kolleger var ingen selvfølge. De som fikk ordet først i debatter, var alltid de som i kraft av sin stamtavle, sitt gode navn og rykte og sine tjenester for staten hadde skaffet seg mest prestisje. *Auctoritas* kalte romerne denne egenskapen. Ved å sette Scipio øverst på borgerrullen anerkjente republikken hans særdeles tunge autoritet. Den allmenne oppfatningen var at Kartagos erobrere hadde «fått en unik og glitrende glorie».¹¹ Selv blant Romas mest merit-

terte var det enighet om at Scipio Africanus var uten likemenn. Han var *princeps senatus*, senatets førstemann.

Men selv for en i denne fremskutte posisjonen lå det farer på lur. Skyggen Scipio kastet over sine medborgere, kunne ikke unngå å skape misunnelse. Republikkens førende prinsipp var fortsatt det det alltid hadde vært: at ingen enkelt mann skulle styre Roma eneveldig. For romerne var bare det at en embetsmann viste seg, nok til å bli minnet om monarkiets farer og forførende egenskaper. Den røde borden på togaen hans var opprinnelig kongemaktens farge. *Lictorer*, livvakter som hadde som oppgave å bane vei for ham gjennom folkemengder, hadde en gang eskortert Tarquinius den stolte. Risknippet og øksen lictoren bar på skulderen – *fascis* som de ble kalt – symboliserte makt i skremmende kongelig grad: retten til å påføre andre både korporlig og dødelig straff.* Så vidtrekkende fullmakter kunne være både skremmende og forræderske. Bare med de mest ekstreme forholdsregler på plass kunne noen i den frie republikken bli tiltrodd dem. Det var derfor fullmaktene til den forviste kongen etter monarkiets fall ble omfordelt, ikke til en enkelt embetsmann eller magistrat, men til to: konsulene. I likhet med sterk vin krevde konsulembetets prestisje og den store æren innehaveren ble til del, omhyggelig utvanning på forhånd. Konsulene måtte forutsettes å holde øye med hverandre, og dessuten ble åremålet fastsatt til ett år. Men prestisjen Scipio nøt trosset alle slike begrensninger. Alle de viktigste av republikkens valgte embetsmenn sto i skyggen av ham. Resultatet var at det begynte å summe av innsigelser mot ham.

Sannheten var at i republikken var slik prestisje alltid blitt betraktet med dyp skepsis. Rynker og strengt oppsyn var hva romerne forventet av sine statsmenn. «Senator» kom av det latinske ordet for gammel mann. Scipios stolte karriere hadde imidlertid begynt allerede i ung alder. Bare 26 år gammel fikk han kommandoen over hæren som skulle gå mot kartagerne. Han fikk sitt første konsulembete bare fem år senere. Forfremmelsen til *princeps senatus* kom i en alder da andre senatorer ennå strebet etter lavere embeter. Å få seg en strålende karriere før kjakene begynte å henge, var jo nettopp hva Aleksander hadde oppnådd. Bitre senatorer fant knapt noen trøst i denne sammenligningen. Alek-

* Lictorer bar ikke øks innenfor bygrensen. Det symboliserte borgernes rett til å anke dødsdommer.

sander var tross alt en utlending – og konge – kjent for å ha ambisjoner på nivå med gudene. For mange senatorer var det urovekkende at egenreklamen til en så problematisk skikkelse skulle etterrapes av en av deres egne. Det ble påstått at Scipio var resultat av at en slange hadde befruktet hans mor, at han hadde seiret i Spania takket være en høyst betimelig guds hånd, at han bare behøvde å krysse Forum sent på kvelden for at hundene skulle slutte å gjø. Vel var han princeps, men historier som disse tydet på at han var over og utenfor alle rangordninger.

Og som sådan utålelig. Da Scipio i 187 f.Kr. vendte tilbake fra et felttog i Østen, var hans fiender klare. Han ble anklaget for underslag. Idet han rev i stykker regnskapsbøkene sine i senatets påsyn, minnet Scipio sine anklagere om alle skattene han hadde hentet til Roma. Det hjalp ikke det grann. For å slippe ydmykelsen ved å bli dømt trakk han seg tilbake til godset sitt på landet. Der døde han i 183 f.Kr. som en nedbrutt mann. Det grunnleggende prinsippet i republikkens politiske liv var blitt illustrert på en nådeløs måte, «at ingen borger må gis en så fremtredende posisjon at det hindrer ham i å stå til ansvar etter loven». ¹² Selv en så betydningsfull mann som Scipio Africanus fant det til syvende og sist umulig å argumentere mot det.

Enten romerne var oppfostret av ulven eller ikke, fortonet republikkens fremtid og dens friheter seg som sikre.

Det store spillet

Men var de det?

Scipio hadde underkastet seg republikkens lover – så langt, så vel. Men den sterke utstrålingen og posisjonen hans tydet på at republikkens vei mot supermaktstatus ikke var uten fallgruver. Scipios motstandere hadde rost seg av en inngrodd provinsialisme. De tok det som en selvfølge at romernes tradisjoner var de best tenkelige. Men en slik konservatisme hadde sine begrensninger, og det ble nå tydelig. Scipio var bare en forløper. Romernes stadig voksende nettverk av diplomatiske forbindelser, hærstyrkenes enestående effektivitet og det at de nektet å godta så mye som et snev av respektløshet, gjorde til sammen at de ledende romerne sto overfor fristelser av bokstavelig talt global rekke-

vidde. Hundre år og vel så det etter Scipios død hadde romernes nye yndling sikret seg rikdommer og et ry som langt oversteg selv de villeste drømmene til tidligere generasjoner. Pompeius Magnus – Pompeius den store – kunne vise til en karriere bygd på en eksplosiv blanding av ulovligheter og selvforherligelse. 23 år gammel hadde han skaffet seg sin egen private hær og en serie prestisjefylte og lukrative kommandoer. En traust, konvensjonell karriere lå ikke for mannen som en gang fikk tilnavnet «den unge slakteren».¹³ Det var oppsiktsvekkende at han ble utnevnt til konsul 36 år gammel uten å ha blitt tatt opp i senatet.

Det fulgte verre skandaler. Republikkens tradisjoner ble trampet på uten skrupler. I 67 f.Kr. ble Pompeius tildelt en kommando som for første gang omfattet hele Middelhavet. Et år senere overgikk han seg selv da han fikk *carte blanche* til å innføre direkte styre over store ennå uerobrede territorier. De østlige delene av Lilleasia, våre dagers Tyrkia, og hele Syria ble annektert. Pompeius ble hyllet som «alle nasjoners erobrere».¹⁴ Da han i 62 f.Kr. endelig vendte tilbake til Italia, fulgte det mer enn ære i kjølvannet. Han hadde underlagt seg konger og kongedømmer til å berike seg på. Legionene hans var lojale, ikke mot republikken, men mot mannen som hadde latt dem strippe Østen for verdier, den triumferende generalen, deres *imperator*. Pompeius hadde ingen sans for falsk beskjedenhet. Når han red gjennom Romas gater, brisket han seg i kappen til Aleksander den store.

Ingen, ikke engang de mest konservative, kunne nekte for at han hadde en unik posisjon. «Alle og enhver anerkjenner hans ubestridte status som princeps.»¹⁵ Til forskjell fra Scipio fikk ikke Pompeius tittelen gjennom en avstemning i senatet. Hans *auctoritas* hvilte tungt over Roma, som røkelsen han hadde med seg tilbake fra Østen i segneferdige vogntog, parfymert og uangripelig. Lengden og omfanget på Pompeius' felttog hadde snudd opp ned på den tradisjonelle rytmen i republikkens politiske liv. Tanken på å dele feltoppdragene med en kollega eller få dem begrenset til ett år om gangen hadde aldri streift ham. Senatet ville ikke våge å stikke kjepper i hjulene for «den som temmer verden».¹⁶ Pompeius hadde sikret seg seirene sine ikke på tross av, men fordi han brøt loven. Dette var særdeles urovekkende. Lover som hadde tjent romerne vel i provinsialismens dager, viste tydelige tegn på utilstrekkelighet nå som de var herrer over verden. De samme kongene som krøp og krympet seg i Pompeius' kjølvann, viste bare hva for blendende

skatter som kunne tilfalle en borger som var rede til å se bort fra de hevdvunne garantiene mot et nytt monarki. Romas storhet, som borgerne lenge hadde betraktet som en frukt av friheten, truet nå med å undergrave republikkens friheter.

Men enda så mektig han var, hadde Pompeius ikke noe ønske om å sette sin vilje igjennom ved å true med å bruke makt. Han hadde riktignok alltid begjært makt og berømmelse, men det var grenser selv han kviet seg for å bryte. En dominans som ikke var basert på godkjenning fra hans medborgere, var ikke verdt å ha. Militær despotisme var ikke aktuelt. I republikken var storhet definert gjennom respekt fra senatet og folket. Pompeius ville ha det, alt sammen. Det var det som ga fiendene hans sjansen. De var for skremt av ressursene den nye princeps rådet over til å prøve å få stilt ham for retten, men de kunne nekte å samarbeide med ham. Resultatet var lammelse. Pompeius ble sjokkert da forslagene hans ble blokkert i senatet, da avtalene hans ikke ble ratifisert, og da prestasjonene hans ble spottet og bagatellisert. Som det skulle være i politikken? Pompeius' fiender håpet det. Det ene uforanderlige elementet under republikken så ut til å stå ved lag. Ingen var så overlegen at han ikke kunne jekkes ned et hakk eller to.

Men et par av Pompeius' rivaler betraktet krisen med nådeløst rovdyrblikk. Synet av en medborger som holdt det praktfulle Østen i sin hule hånd, gjorde at de ble bitre, misunnelige og redde. Men i tillegg øynet de nye, svimlende muligheter. Et konsulembete var ikke lenger å regne som toppen av en romers ambisjoner. Appetitten vokste seg så stor at republikkens institusjoner ikke lenger kunne døyve den. Trofeer av globalt format virket nå forlokkende nære: «havet, landet, stjernenes flukt».¹⁷ Alt som trengtes var motet til å strekke seg ut og gripe dem.

Da Pompeius' fiender i år 60 f.Kr. fortsatte å glefse etter hælene til den store mannen, planla to av Romas mest ressurssterke menn en dristig manøver. Marcus Licinius Crassus og Gaius Julius Caesar var drevet av misunnelse og aktet å gjøre Pompeius rangen stridig. De hadde begge god grunn til å sikte høyt. Crassus hadde lenge sittet som edderkoppen i et monster av et nett. Han var en merittert general og tidligere konsul, men hans *auctoritas* var likevel blandet, dels skyggelagt og dels glitrende. I likhet med Pompeius hadde han innsett at de sikreste maktens kilder ikke lenger var de tradisjonelle. Han var som fisken i vannet i det offentlige liv, men det var ved å agere i det skjulte at han viste sitt sanne

geni. Han var rikere enn de fleste kunne drømme om, og var konsekvent bare i sin grenseløse kapasitet for opportunisme. Crassus hadde benyttet sin store formue til å alliere seg med en hel generasjon ambisiøse menn. For de fleste gjaldt det at når de først hadde takket ja til et lån fra ham, var det umulig å betale rentene. Det skulle et sjeldent politisk talent til for å bryte lenkene og fremstå som en selvstendig aktør.

En slik mann var Caesar. I år 60 f.Kr. var han 40 år gammel. Han kom fra en gammel, men noe falmet slekt, var beryktet for et lastefullt liv som dandy og satt til halsen i gjeld. Men ingen, ikke engang hans fiender – som det var mer enn nok av – kunne nekte for at han var en sjelden begavelse. Sjarm kombinert med hensynsløshet, rask og besluttsom, til sammen en kraftpakke. Han sto åpenbart tilbake for Crassus, for ikke å snakke om Pompeius, når det gjaldt ressurser og rykte, men det Caesar kunne tilby de to mennene, var et fast grep om maktens offisielle tøyler. I 59 var det hans tur til å fungere som den ene av republikkens to valgte konsuler. Med Pompeius og Crassus som støttespillere og takket være sitt kalde hode og store besluttsomhet ville han utvilsomt være i stand til – lovlig eller ulovlig – å nøytralisere sin medkonsul. Konsulembetet skulle i praksis innehas av «Julius og Caesar».¹⁸ Han og hans to medsammensvorne ville så kunne banke igjennom en hel hitliste av tiltak. Pompeius, Crassus og Caesar ville kunne profitere komfortabelt på det trehodede partnerskapet.

Slik ble det. Senere generasjoner så i dette «triumviratet» en illevarslende og skjebnesvanger utvikling: «en sammensvergelse for å ta republikken til fange».¹⁹ I virkeligheten gjorde ikke de tre dynastene annet enn det politiske tungvektene hadde drevet med i århundrer. I Roma hadde det alltid foregått på den måten – ved å inngå allianser og sette konkurrenter ut av spill. Samtidig representerte konsulembetet til Julius og Caesar et viktig veiskille i byens historie. Da Caesars bøller tømte en bøtte møkk over hans medkonsul, banket opp livvaktene hans og tvang den stakkars mannen til i praksis å pensjonere seg, innvarslet det et år med så grove ulovligheter at ingen konservativ noensinne ville glemme eller tilgi. At avtalene som ble presset igjennom av Caesar, tjente hans to alliertes interesser like mye som hans egne, forhindret ikke at konsulen selv fikk hovedskylden. Hans fiender var nå fast bestemt på å knuse ham. Caesar på sin side var ikke mindre lidenskapelig i jakten på storhet.